

UREDNIŠTVO IN UPRAVA
Videm - via Vitt. Veneto, 32
Tel. 33-46 - Poštni predal 186
Glavni in odgovorni urednik
VOJMIR TEDOLDI
Tisk. Lucchesi - Gorica

MATAJUR

GLASILO SLOVENCEV V VIDEMSKI POKRAJINI

N A R O Č N I N A :
Za Italijo: polletna 400 lir -
letna 700 lir - Za inozemstvo:
polletna 700 lir - letna 1200 lir
Oglasi po dogovoru.
Posamezna številka 30 lir

VOLILNA PROPAGANDA V POLNEM RAZMAHU

V DEŽELNEM PARLAMENTU naj bi ne manjkal glas slovenske manjšine

PRVI MAJ praznik dela

Čeprav je prvi maj izgubil precej svojega prvotnega živahnega revolucionarnega duha - klasično bojevitost, ki je v vseh buržujskih državah mobiliziral policijo in vojsko, da bi se preprečile in zadušile manifestacije delavnega ljudstva, ker je bila razobešana rdeča zastava, simbol dela in napredka, in so odmevale himne zatiranih - ostane vseeno največji praznik, ki ga proslavljajo delavci vsega sveta.

Danes je ta praznik seveda bolj miren kot v preteklosti, ko ni bil še priznan - kakor je bilo povedano, so se skoraj povsod borili proti temu praznovanju celo z orožjem - ne od kapitalističnih in konservativnih režimov, ne od cerkve, ki so videli v delavskih manifestacijah samo izbruhe »soversivov« in poizkuse javnega upornišva.

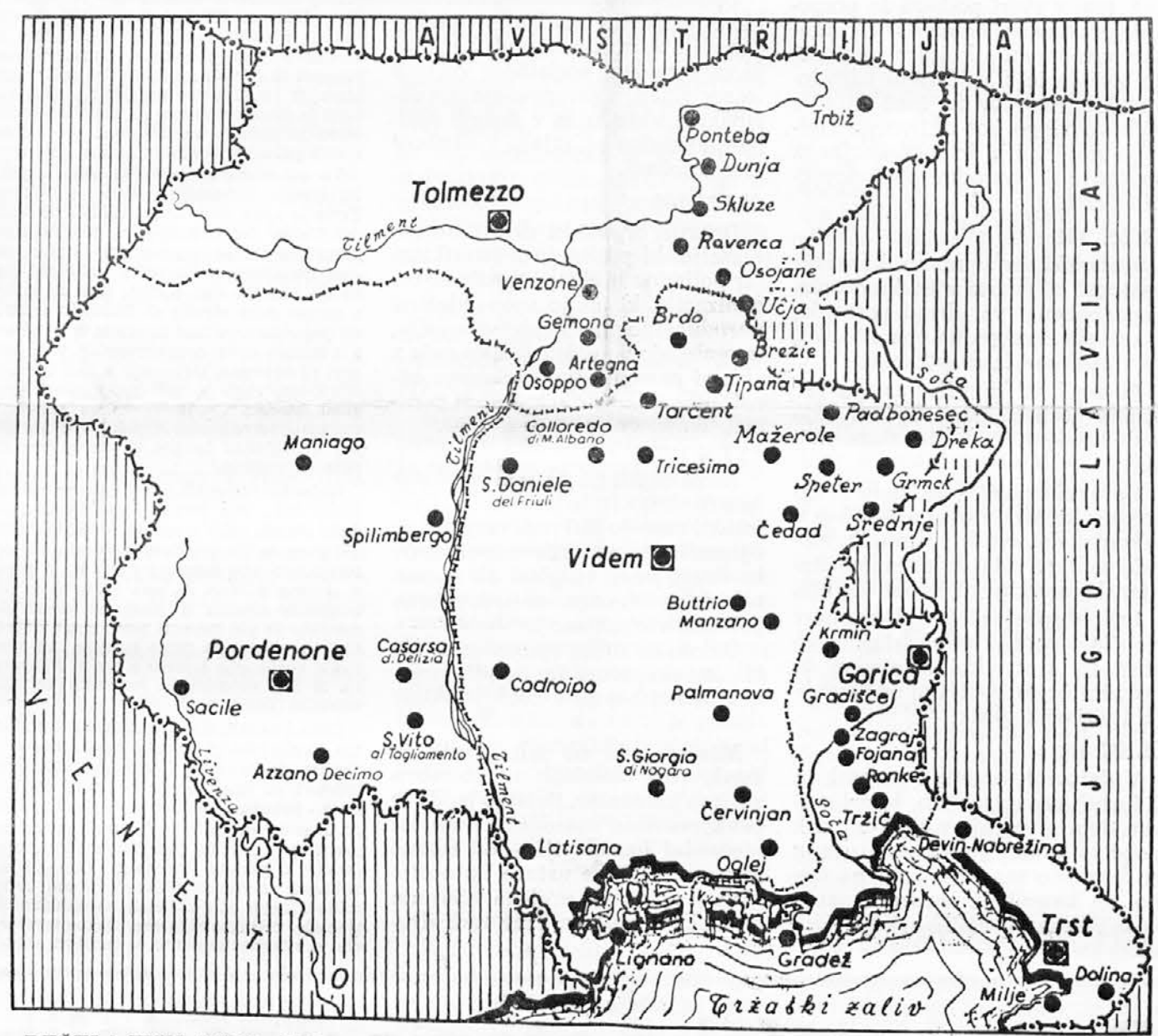
Prvi maj - tesno povezan s trdimi, a včasih zmagovitimi etapami delavcev vsega sveta, katere je skoraj vedno spremljalo zatiranje in pokoli, začeni z onim v Chicagu (1890), ki je dal povod za rojstvo »mednarodnega praznika dela« - tudi danes ni bistveno izgubil prvotnega pomena. Ta dan se drže po vsem svetu, razen v državah, kjer vladajo fevdalni in absolutistični režimi, kot v nekaterih predelih Azije, in fašistični režimi, kakor na primer v Španiji in Portugalski, slavnostni govori in se vijejo po ulicah dolgi sprevoči delavcev, ki vzklíkajo »ŽIVEL PRVI MAJ«.

Prvi maj ostane zato, kljub okvirom s spektakularnim ozadjem (športni, folklorni in drugi nastopi), ki mu dajejo nekako vedrost in veselost, zelo važen dogodek, kajti ta dan delavci, kmetje, obrtniki, uradniki in intelektualci seštevajo pravice, ki jim pritičejo, a jim jih niso še priznali, in zahtevajo z vso resnostjo, da se jim da to, kar jim pripada.

Vsi vedo, da obstajajo še danes skoraj povsod v svetu izkoriščevalci (bogataši) in izkoriščani (delavci in kmetje) in da so zaradi tega še vedno socialne neenakosti, ki so še bolj težke in trde zavoljo privilegijev, katere na žalost še vedno uživajo bogati sloji in zavoljo premoči monopolov, ki so, kot je v navedeni reči v političnem žargonu, pravi »padroni del vapore«.

Torej je naravno in predvsem človeško, da »PRVI MAJ«, največji praznik vseh delavcev, ne izgubi ničesar od

Želje in upi Slovencev videmske pokrajine - Vsi naj izvrše svojo dolžnost, da bodo zagotovili svoje primer- no zastopstvo - Čas je, da se jim priznajo vse pravice

DEŽELA FURLANIJA - JULIJSKA BENECIJA. PRI VOLITVAH BO IZVOLJENIH 61 POSLANCEV. OKROŽJE VIDEM BO IZVOLILO 21 POSLANCEV, TRST 15, PORDENONE 12, GORICA 7, TOLMEČ 6.

Volilna propaganda je v polnem razmahu, pravzaprav je že na višku in kmalu se bodo podali volivci na volišča in glasovali imena najbolj priljubljenih kandidatov. Mi smo že povedali svoje mnenje glede volitev, pri katerih bodo izvoljeni poslanci prvega deželnega sveta Furlanije - Julijske Benečije. Predvsem pa smo poudarili težnje in upe prebivalstva naših zapuščenih in zapostavljenih dolin in vseh ostalih slovensko govorečih ljudi videmske pokrajine, težnje, ki so mnogostranske, za-

svojega prvotnega značaja, dokler ne bo napočil dan, ko bodo prenehale krivice, zlorabe, diskriminacije, zatiranje in nasilnosti delodajalcev in bo zavladal nov družbeni red, v katerem bodo mogli vsi, z aplikacijo resnične socialne pravice, uživati kot enaki iste pravice in iste koristi.

Medtem pa še enkrat glasno zakličimo:

ŽIVEL PRVI MAJ!

čenši od priznanja vseh pravic kot jezikovni manjšini, pa do zahtev, da se izboljša zaskrbljeno stanje mnogih vasi in zaselkov, ki dajejo vtis, da so odrezani od sveta.

Moramo pa boljše pojasniti situacijo in predvsem ponoviti našim volivcem naj vestno izvrše svojo državljansko dolžnost, da si tako zagotove v deželnem svetu primerno zastopstvo in dodati, da ne smejo zamuditi te dobre prilike, da zahtevajo spoštovanje člena TRI, ki štiti pravice naše jezikovne skupnosti.

Pojasniti situacijo pomeni tudi podčrtati dejstvo, da se je v teh zadnjih letih, posebno zaradi bega naših ljudi s hribov in zaradi vedno večje emigracije v tuje države, situacija močno spremenila na slabše. Preti resna nevarnost, da se naše vasi popolnoma izpraznijo, preti torej nevarnost, da izgine slovenski živelj v videmski pokrajini. Zato je skrajni čas, da se ustvarijo taki pogoji, da preneha sedanje stanje revščine, pasivnosti in zaostalosti, ki ponižuje naše ljudstvo.

Dežela, ki je nastala po tolikoletni naši borbi in borbi furlanskih in italijanskih demokratičnih in avtonomističnih sil, bi morala nujno poiskati novih poti, da se spremeni na boljše vse življenje naše jezikovne skupnosti. Seveda bo do sti odviselo tudi od naše skupnosti same, da se bo stanje spremenilo in začelo novo življenje za naše kraje in naše otroke.

SLOVENCİ FURLANIJE, REZIJE IN KANALSKE DOLINE!

Zopet ponavljamo: prišel je čas, da se izrečete na najbolj jasen in zakonit način, to je z glasovnico, ki jo boste spustili v volilno skrinjico. To je edino orožje, ki je v tem trenutku na vašo razpolago in zato ga ne smete zanemarjati, če hočete, da se spremeni kaj na boljše, da se odpre nova doba za bodočnost naše zemlje in naših sinov.

Prepričati se morate, da je nujno potrebno prekiniti s starimi navadami in udanostjo v usodo in ta-

koj iskati poti globoke obnove vsega vašega življenja.

Bodite pozorni, volivci, da boste oddali glas, kakor smo vam svetovali, tistim možem, ki vam dajejo največ garancij poštenosti, ki so zmožni in navezani na vašo in svojo zemljo, ki izjavljajo, da se bodo borili z odločnostjo za rešitev najnujnejših problemov slovenske jezikovne skupnosti videmske pokrajine.

In tudi ve, žene — ki najbolj občutite težko stanje revščine in zapuščenosti — bodite previdne, da ne boste varale z napačnim glasovanjem naših ljudi in v prvi vrsti vaših domačih, ki se toliko trudijo bodisi v naših pustih dolinah in hribih kot v inozemstvu, kamor so bili primorani oditi, da zagotove kruh svojim družinam.

Tudi ve, žene, morate dokazati s pravim glasom, da res želite preporod naših lepih, a izpraznjenih dolin, in da hočete, po tako trdem življenju, boljše bodočnost, ki bo temeljila predvsem na ekonomski gotovosti in resnični socialni pravičnosti in ki bo ščitila in branila vse etnične in jezikovne pravice.

Olajšave volivcem za potovanje

Ob priliki deželnih volitev, ki se bodo vršile 10. in 11. maja t. l., bodo imeli volivci, ki so vpisani v volilne liste drugega komunala, sledeče olajšave:

1. Znižana vožnja za 70% na državnih železnicah za tiste volivce, ki bivajo v Italiji, oni pa, ki bivajo v inozemstvu, imajo brezplačno vožnjo od meje pa do kraja, kjer bodo volili.
2. Znižanje za 30% za potovanje z avionom na državnih progah in 25% na mednarodnih progah, ki jih upravljajo »SOCIETA' ALITALIA«, »SAM« in »ITAVIA«.
3. Znižanje za 50% za potovanje po morju na progah, ki jih upravljajo »SOCIETA' TIRRENIJA«, »LINEE MARITTIME ADRIATICO«, »NAVIGAZIONE ALTO ADRIATICO«, »LA NAVIGAZIONE TOSCANA«, »PARTENOPEA«, »NAVISARMA« in »SIRE.NA.«.

Vozni listek velja 20 dni od datuma izdaje. Pri nabavi listka je treba predložiti volilno vabilo (cartolina avviso), ki ga izstavi župan, ali volilno potrdilo, ali pa izjavo italijanskih konzularnih oblasti.

Zainteresirani volivci naj se obrnejo za vsa ostala navodila in pojasnila na železniške postaje ali na potovalne agencije.

V SOSEDNI JUGOSLAVIJI

Enakopravnost italijanske manjšine

Je zagotovljena tudi v občinskem statutu Kopra

Občinska skupščina Koper je pred nedavnim soglasno sprejela statut občine, ki obravnava vsa področja in dejavnosti v občini ter vse pravice in dolžnosti občanov. Osnutek statuta je bil dolgo časa v javni razpravi, o njem so govorili na 50 zborih volivcev, na številnih sestankih socialistične zveze in v podjetjih. Pri dokončni izdelavi statuta so upoštevali več sto predlogov in želja občanov.

V statutu so tudi obrazložene pravice in dolžnosti pripadnikov italijanske etnične skupine, ki je prav tako razpravljala o osnutku statuta in izrazila svoje posebne želje. Problemi manjšine in specifičnosti koprške občine kot obmejne občine z mešanim prebivalstvom so zajete v treh členih uvodnega dela, poleg tega pa je vprašanjem občanov italijanske narodnosti in dvojezičnosti posvečeno posebno poglavje statuta.

Objavljamo besedilo tistih členov statuta, ki se nanašajo na manjšino. V uvodnem delu statuta so to naslednji trije členi:

ČLEN 6

Občanom italijanske narodnosti je, tako kot določa ustava Socialistične republike Slovenije, zagotovljena enakopravnost in možnost vsestranskega razvoja; zagotovljena jim je pravica, da svobodno uporabljajo svoj jezik in razvijajo svojo kulturo; v ta namen se združujejo v kulturnih organizacijah ter ustanavljajo ustanove, s katerimi uresničujejo te pravice.

Občanom italijanske narodnosti je zagotovljena enakopravnost pri dobivanju in izvrševanju javnih služb in funkcij v občinski skupščini in drugih družbeno političnih organih.

V šolah za pripadnike italijanske narodnosti se poučuje v italijanskem jeziku.

ČLEN 7

Na narodnostno mešanem območju občine, na katerem živijo poleg pripadnikov slovenske narodnosti tudi pripadniki italijanske narodnosti, je v javnem in družbenem življenju italijanske jezik enakopraven s slovenskim jezikom.

Občina zagotavlja in varuje to enakopravnost po določbah petega poglavja tega statuta.

ČLEN 8

Ob uveljavljanju načela miroljubne koeksistence in aktivnega sodelovanja držav in narodov občina Koper kot obmejna občina razvija vzdušje dobrega sosedstva s tem, da pospešuje vsestranske stike med obmejnimi prebivalstvom, raznimi organi in organizacijami, menjavo materialnih in duhovnih dobrin in medsebojno obveščevanje in spoznavanje.

Podrobno pa je enakopravnost italijanske manjšine zajeta v petem poglavju statuta, ki nosi naslov »Položaj občanov italijanske narodnosti in dvojezičnost«. Posamezni členi tega poglavja določajo:

ČLEN 95

Občanom italijanske narodnosti je zagotovljena svobodna uporaba njihovega jezika v občinski skupščini in njenih organih ter nasploh v javnem službenem življenju pri opravljanju javnih funkcij in drugih javnih dolžnosti ter pri uveljavljanju njihovih zakonitih pravic in pravnih koristi.

ČLEN 96

Občanom italijanske narodnosti je zagotovljeno osnovno šolanje v materinem jeziku.

V sodelovanju z drugimi občini, kjer žive občani italijanske narodnosti, občina skrbi za njihovo izobraževanje v srednjih, splošno izobraževalnih in strokovnih šolah in v drugih izobraževalnih zavodih z italijanskim učnim jezikom.

ČLEN 97

V občini so naslednje šole z italijanskim učnim jezikom, ki so zagotovljene z zakonom o dvojezičnih šolah in šolah z učnim jezikom narodnostnih manjšin v SRS (tu-

kaj so imensko našteje vse manjšinske šole, nato pa člen pravi dalje)

Občina po potrebi ustanovi še druge šole z italijanskim učnim jezikom ali pa podpira šolanje občanov italijanske narodnosti na srednjih, višjih in visokih šolah izven občine.

ČLEN 98

V vseh slovenskih šolah na narodnostno mešanem območju občine je italijanski jezik v vseh razredih obvezen učni predmet.

V vseh italijanskih šolah na območjih občine je slovenski jezik v vseh razredih obvezen učni predmet.

ČLEN 99

Občina ustanavlja in vzdržuje predšolske ustanove za otroke italijanske narodnosti.

ČLEN 100

Občina materialno podpira kulturne krožke in druge oblike kulturnega delovanja, v katerih se združujejo in izživljajo občani italijanske narodnosti, in sicer v skladu z njihovo aktivnostjo in potrebami.

S tem v zvezi podpira in pospešuje povezovanje občanov italijanske narodnosti s kulturo matičnega naroda in s kulturami jugoslovanskih narodov in tako utrjuje njihovo vlogo kot aktivnega činitelja zблиževanja in medsebojnega spoznavanja narodov obeh sosednih dežel.

ČLEN 101

Kazenski in upravno kazenski postopek se vodita v jeziku obtoženega občana, vsi drugi postopki, v katerih nastopa pa ena stranka, pa v jeziku občana - stranke.

Postopki, v katerih nastopa več strank obeh narodnosti, se vodijo v slovenskem in italijanskem jeziku.

ČLEN 102

Upravni organi, sodišča in drugi organi, ki izdajajo uradne akte v zakonito določenih postopkih, morajo te akte izdajati občanom italijanske narodnosti v obeh jezikih.

Pri občevarjanju državnih organov v občini z občani italijanske narodnosti ter njihovimi delovnimi in drugimi organizacijami se uporablja italijanski jezik.

ČLEN 103

V državnih organih, zavodih in delovnih organizacijah, ki pri svojem delu prihajajo v službeni stik z občani, morajo biti sistemizirana in dejansko zasedena delovna mesta, na katerih je obvezno znanje slovenskega in italijanskega jezika.

Ob prijavitvi Kanalske doline k Italiji (ljudsko štetje 1921) je bilo 7.390 ljudi, 1931 leta 8.304, leta 1951 7.950, leta 1961 pa 8.281 ljudi. Pod Avstrijo je bilo 1900 leta 8011 ljudi in 1910 leta 8.614 ljudi (v zadnjem številu so šteli tudi prebivalci Bele Peči).

V 40 letih, to je od leta 1921 do leta 1961, ni število stalno naseljenega prebivalstva zrastle niti za tisoč. Štetje iz leta 1951 celo kaže, da je nekoliko upadlo, to pa zaradi izselitve Nemcev leta 1939 (sporazum Hitler - Mussolini). Prebivalstvo Kanalske doline se torej drži na približno predvojnem številu, le nacionalna struktura se je spremenila. Namesto Nemcev so prišli Furlani, deloma Slovenci iz Re-

zije in tudi Italijani kot trgovci in podjetniki.

Kanalska dolina je obširna, podolgovata kotlina v gornjem toku reke Bele (Fella), ki ima svoj poseben geofizični značaj. V tej dolini sta dve občini: Naborjet - Ovčja ves (Malborghetto - Valbruna) in Trbiž (Tarvisio). Trbiž je cvetoče mestece, kjer se razvijajo industrije, turizem in zlasti trgovina. Raste trgovska izmenjava spriču obmejnega prometa z Avstrijo in Slovenijo. Število stalno naseljenega prebivalstva v občini Trbiž je narastlo v 40 letih (1921 - 1961) od 5.863 na 6.845 oseb in se je tako povečalo za 16,7%, a v sosednji občini Naborjet - Ovčja ves pa je malce padlo.

ČLEN 103

Zakonska zveza med občani italijanske narodnosti se sklepa v italijanskem jeziku.

Zakonska zveza med občanoma obeh narodnosti se sklepa v slovenskem in italijanskem jeziku, če se zaročena ne sporazumeta na en sam jezik.

ČLEN 104

Na proslavah, zborovanjih in drugih javnih manifestacijah, ki so namenjene vsem občanom, morajo priti do izraza občani obeh narodnosti in oba jezika.

Na zborih volivcev v krajih, kjer žive tudi občani italijanske narodnosti, uporablja vsak občan svoj materin jezik.

Napovedovanja in druga obvestila na javnih mestih se morajo opraviti v obeh jezikih.

Organ, ki skliče zbor volivcev, mora poskrbeti, da je gradivo za zbor volivcev pripravljeno v obeh jezikih.

ČLEN 105

Obrazci, ki so namenjeni občanom narodnostno mešanega območja, morajo biti dvojezični.

Uporaba dvojezičnih obrazcev je obvezna zlasti v matični, gospodarstveni in zdravstveni službi, v službi varstva dela, socialnega varstva in socialnega zavarovanja, na občinskem sodišču in v drugih službah, ki redno prihajajo v službeni stik z občani.

ČLEN 106

Državni organi in delovne organizacije, ki poslušajo s strankami ter politične in druge družbene organizacije, ki imajo svoj sedež na narodnostno mešanem območju, uporabljajo v svojem poslovanju z občani narodnostno mešanega območja v skladu z zakonitimi predpisi dvojezične pečate in žige.

ČLEN 107

Javni napisi na narodnostno mešanem območju so dvojezični. Dvojezični morajo biti tudi razglasi na oglasnih deskah državnih organov in drugi javni razglasi ali naznana državnih organov in družbeno političnih organizacij.

Odloki in drugi splošni akti občinske skupščine in njenih organov se objavljajo v obeh jezikih.

ČLEN 108

Mislimo, da ob teh jasnih in konkretnih določilih ni potreben obširen komentar. Dejstvo je, da je enakopravnost narodnih manjšin v sosedni Jugoslaviji — od zvezne mimo republiške ustave do občinskih statutih — urejena tako, da bi lahko služila za vzor tudi drugim.

Demografsko stanje v zadnjih 40 letih v Kanalski dolini

Število prebivalstva zrastle v 40 letih za tisoč oseb - Velik premik v nacionalni strukturi - Nepričakovan padec števila delavcev za polovico

Ob prijavitvi Kanalske doline k Italiji (ljudsko štetje 1921) je bilo 7.390 ljudi, 1931 leta 8.304, leta 1951 7.950, leta 1961 pa 8.281 ljudi. Pod Avstrijo je bilo 1900 leta 8011 ljudi in 1910 leta 8.614 ljudi (v zadnjem številu so šteli tudi prebivalci Bele Peči).

V 40 letih, to je od leta 1921 do leta 1961, ni število stalno naseljenega prebivalstva zrastle niti za tisoč. Štetje iz leta 1951 celo kaže, da je nekoliko upadlo, to pa zaradi izselitve Nemcev leta 1939 (sporazum Hitler - Mussolini). Prebivalstvo Kanalske doline se torej drži na približno predvojnem številu, le nacionalna struktura se je spremenila. Namesto Nemcev so prišli Furlani, deloma Slovenci iz Re-

zije in tudi Italijani kot trgovci in podjetniki.

Kanalska dolina je obširna, podolgovata kotlina v gornjem toku reke Bele (Fella), ki ima svoj poseben geofizični značaj. V tej dolini sta dve občini: Naborjet - Ovčja ves (Malborghetto - Valbruna) in Trbiž (Tarvisio). Trbiž je cvetoče mestece, kjer se razvijajo industrije, turizem in zlasti trgovina. Raste trgovska izmenjava spriču obmejnega prometa z Avstrijo in Slovenijo. Število stalno naseljenega prebivalstva v občini Trbiž je narastlo v 40 letih (1921 - 1961) od 5.863 na 6.845 oseb in se je tako povečalo za 16,7%, a v sosednji občini Naborjet - Ovčja ves pa je malce padlo.

Pogled na Prosnid (komun Tipana) v Zgornji Nadški dolini

L'Agricoltura nella Slavia Friulana

Bisogna compiere ogni sforzo per creare una economia agricola accanto ad una economia commerciale ed industriale

Innanzi tutto è bene presentare, sia pure in modo sommario il territorio della Slavia Friulana nella sua realtà orografica (montana) e geologica e con particolare riguardo alla zona pedemontana e degli altipiani.

Ebbene le valli del Torre e del Cornappo, piccole, strette e caratteristiche, e quelle del Natisono scendono alla pianura attraverso l'intera zona submontana e separano l'uno dall'altro i singoli dossi e altipiani, mentre a oriente del Natisono e fino all'Isonzo sorgono formazioni di colli isolati; e se da una parte il carattere di altipiano quasi scompare, dall'altra prevalgono le dorsali collinose che dal Monte Matajur (m. 1643) e dal Monte Kolovrat (con la cima del Cuceo m. 1243) scendono verso la pianura in direzione prevalentemente parallele e verso l'Isonzo.

Va qui accennato che tre sono le valli trasversali: Venzonazza, Musi e Ucea. Tutte le altre sono longitudinali. Le Valli del Torre, del Cornappo e del Natisono alternano chiuse anguste con larghe conche. Da rilevare che nella Valle del Natisono esistono due bacini: uno superiore a monte della stretta di Robič in territorio jugoslavo, e uno inferiore fra Pulfero e Cividale dove convergono le valli minori di Savogna, Grimacco e San Leonardo. A loro volta le valli marginali di Cergnet, Malina (Attimis), Grivò (Faedis), Chiarò (Torreano di Cividale) e Judrio, pur abbastanza lunghe si presentano diritte ed uniformi.

Di bacini idrografici veri e propri ne esistono due: uno formato dal Natisono e dallo Judrio (alto e medio corso) e l'altro dal torrente Torre e Cornappo (alto corso). In quanto alle sorgenti d'acqua, il Torre si origina a Musi da una fonte assai abbondante mentre il Natisono viene alimentato da più torrenti tanto che è impossibile precisare la fonte iniziale. Ad ogni modo quello che è certo è che il Natisono ha le sue sorgenti in territorio del Comune di Taipana.

Circa i canali, si parla di quelli di S. Pietro (Valle del Natisono fra S. Pietro e Robič), di Savogna (Valle dell'Alberone-Rijeka), di San Leonardo (valle del Cosizza - Erbezzo), del Judrio e di altri ancora. Il complesso di questi canali, che comprendono i territori di 9 Comuni con popolazioni di parlata slovena e 6 Comuni mistilingui (sloveno-triulano) viene denominato negli atti ufficiali «Montagna Orientale dell'Alta Slavia», denominazione che si riferisce appunto ai territori abitati

da popolazione di lingua slovena, costretti dalle zone montane più interne e dalla zona superiore (montana) della «Zona Pedemontana e Collinare del Friuli Orientale» (tra Venzone e Prepotto), alla «Montagna Orientale dell'Alta Slavia» appartengono i Comuni di Brdo (Lusevera), Taipana (Taipana) e tutti i Comuni del già distretto di San Pietro al Natisono e precisamente Stregna, Savogna, Grimacco, Drenchia, S. Leonardo, S. Pietro e Pulfero il quale ultimo è sorto di recente dalla fusione dei due Comuni di Rodda e di Tarcetta dove nei tempi antichi maggiormente si accentrava la vita politica, economica sociale e religiosa dell'antica «Banca di Antro» che altro non era che un libero parlamento della Valle del Natisono e di Savogna, di cui abbiamo ampiamente più volte illustrato vicende e avvenimenti.

Ora entriamo nel merito.

E cominciamo col dire che le zone più elevate dei territori in parola sono veramente di effimero rendimento in quanto generalmente improduttive pur non mancando qua e là dei boschi specie di faggio. Produttiva in misura irrisoria nel complesso è da considerare anche la zona submontana dove anche il pascolo è molto magro. Gli stessi bacini dell'Alto Torre, dell'Alto Cornappo e dell'Alto Natisono sono meno fertili dei pendii esterni delle Prealpi Giulie. Comunque si deve certamente a cause climatiche e ambientali se nei territori dei Comuni di Taipana e di Lusevera mancano del tutto o quasi alcune coltivazioni come ad esempio quelle del frumento, della vite e del gelso. Nel distretto di S. Pietro (Valle e Convalle del Natisono) invece il frumento è possibile coltivarlo; e infatti esso viene coltivato quasi dappertutto ma in misura estremamente insufficiente, fin quasi ai mille metri di altitudine.

Anche la vite viene coltivata ma anche qui la produzione è precaria e non costituisce più un reddito sul quale il coltivatore possa fare assegnamento per i bisogni della sua famiglia. Tuttavia si può dire che si produce di più nei Comuni di S. Pietro, Pulfero, Savogna e S. Leonardo che nei Comuni di Stregna, Grimacco e Drenchia i quali ultimi si trovano più in alto.

Un po' più di fortuna nei territori in questione ha il granoturco ma la sua produzione, benchè coltivata fino a 800 metri di altitudine, a mala pena supera i 20 quintali di granella per ettaro. Da rilevare però che in generale i modesti campi sono ubicati a valle dei centri abitati e ciò per favorire specialmente il trasporto dei carichi e dei raccolti che viene fatto ancora in buona parte a spalla d'uomo. E' quindi comprensibile che malgrado ogni fatica e ogni accurata lavorazione, i cereali non bastano ai bisogni degli abitanti che appunto per questo devono ricorrere ai mercati di fuori.

D'accordo che, fatta qualche eccezione, i metodi di coltivazione in genere sono ancora si può dire primitivi, che manca l'istruzione agraria, mancano i capitali perchè sia resa possibile l'introduzione delle macchine agricole; e ancora mancano strade di accesso e collegamento e animali da soma da adibire al trasporto dei concimi chimici necessari a correggere le deficienze dei terreni i quali vengono ingrassati quasi unicamente con il letame e con la poca cenere di legno che le singole famiglie riescono a produrre.

Cosa si deve quindi fare per eliminare questo preoccupante stato di cose che sta alla base del fenomeno emigratorio che sta spopolando paurosamente ogni valle e ogni convalle, ogni borgata e ogni località?

Bisogna compiere ogni sforzo, e subito, per creare le basi di una economia agricola che sia sufficiente ai bisogni locali: non solo, ma è necessario che questo sforzo sia affiancato da sforzi ancora maggiori per intensificare l'attività commerciale specie con i paesi dello Stato confinante (Jugoslavia), e creare nelle zone e nelle località ritenute più adatte quelle forme di attività industriale che più si addicono alla regione e che maggiormente possono determinare la cessazione del preoccupante flusso emigratorio.

Ad altra volta l'esposizione di un piano organico generale alla cui risoluzione, pensiamo e ci auguriamo, la Regione non può mancare di dare il massimo apporto.

DISERTACIJA O MSGR. IVANU TRINKU redovnice Miazzo na padovanski univerzi

Dragi bralci iz Beneške Slovenije! Naš beneški veliki pesnik msgr. Ivan Trinko je sto let po svojem rojstvu in deset let po svoji smrti postal še bolj slaven kot je bil, dokler je delal in živel. O njem pišejo danes številni slovenski časopisi in predavajo slovenski literati. Zvedeli smo tudi, da se pripravlja za tisk posebna knjiga, v kateri bo zbrano in ponatisnjeno vse, kar je v slovenščini napisal.

Toda tudi na italijanskih univerzah so začeli proučevati njegova dela, zlasti pa njegove prelepe pesmi.

V mesečnem glasilu Cirilmetodijskega društva katoliških duhovnikov SR Slovenije »Nova pot« (letnik XV., štev. 11-12, Ljubljana, 1963) je duhovnik Joško Kragelj ob stoletnici rojstva msgr. Ivana Trinka objavil predavanje, ki ga je prebral na tečaju CMD v Murski Soboti 25. avgusta 1963. Iz tega predavanja izvemo med drugim, da je redovnica Miazzo, ki je na univerzi v Padovi študirala slovenstvo, predložila za svoj diplomski izpit disertacijo o Ivanu Trinku. Predavatelj je iz te disertacije, ki je verjetno edinstvena med številnimi disertacijami na univerzah v Italiji, izpisal nekaj odstavkov, ki jih navajamo tudi za naše čitatele.

O beneških duhovnikih piše redovnica Miazzo:

»Ti kaplani, župniki in slovensko navdahnjeni duhovniki so čutili neobhodno potrebo po slovenskem pisanju in govorjenju, da so mogli izvrševati svoje poslanstvo med ljudstvom. Dobro so razumeli, da ubogi kmetje in gorjani tudi z leti ne bodo gladko govorili in razumeli italijanskega jezika. Nujno je torej, da njihov duhovnik - dušni pastir govori njih jezik, da jih pouči o verouku in krščanskih resnicah.«

Redovnica Miazzo takole označuje Ivana Trinka: »Ivan Trinko je prejel od narave ali bolje od božje Previdnosti odločen, impulziven, odkrit in lojalen značaj. Rad je priznal svoje napake, tudi če se je moral ponižati pred svojim učencem — prav tako je bil junaški pred kakršnokoli oblastjo, ko je šlo za pravice njegovega ljudstva, ki ga je sam tako ljubil in katerega drugi niso razumeli.«

»Povzpel se je na te hribe kot na goro Tabor, da bi užival ob tej zavesti: Bogu sem se daroval, da bi se neomejeno žrtvoval za svoje brate. Gotovo se je čutil kot duhovni oče tega ljudstva, ki je bilo lačno pravice in razumevanja. Kolikokrat se je iz njegove vedno čiste duše, iz njegovega vzvišenega razuma dvignila k Bogu prošnja: »Gospod, Oče naš, poslušaj glas svojega ljudstva, daj mu varnega voditelja, da ne bo vedno kolebalo

v moralni bedi in v zaničevanju med narodi! In Bog je že poskrbel: Ivan Trinko bo postal glasnik tega ljudstva!«

Redovnica Miazzo pravi o razmerah pod fašizmom sledeče:

»Naravno je, da je bil Ivan Trinko antifašist, gotovo ne iz strankarskega vidika, morda bolj zato, ker je s svojo bogato izkušnjo že ob rojstvu fašizma predvideval njegov usodni zaton.

Pred vsemi je branil svobodo jezika, šege in navade vsakega naroda, s svojo ognjevito in prepričevalno besedo in s svojimi spisi je skušal dopovedati voditeljem provinc in občin ta dejstva: kot ima vsak posameznik svoje fizične in moralne lastnosti, ki jih ne moremo zatreti, tako ima vsak narod svojstveno zgodovino, ki iz fizičnega vidika oblikuje neizbrisno moralno, socialno in narodno vzgojo.

Ukinitiv slovenskega jezika je bila za Trinka — glasnika Beneške Slovenije — rana, ki se ni več zacelila.

Če je italijanska kritika prevlečena z neko rezerviranostjo, ko govori ali piše o Ivanu Trinku, je le zato, ker ni deloval za neke osebne ali politične koristi, ampak zato, ker mu je ljubezen do ljudi narekovala, da odločno in pogumno prikaže na najboljši način, kako je treba ravnati z obmejnimi ljudstvom, ki je bolj kot vsi drugi izpostavljeno trpljenju, zlorabam in zvižam. Ne moremo zanikati, da bi danes, nekaj let po njegovi smrti, nekateri radi pokopali ime

msgr. Trinka, češ da je bil slavofil. Toda stotine njegovih učencev, stanovskih tovarišev, znanstvenikov in literatov, zlasti pa duhovniki Beneške Slovenije ga branijo in mu neustrašeno sledijo in ga imenujejo »veliki učitelj«, ki ni nikdar odstopil niti v najhujših nevihtah in je vedno s prezirom gledal na tiste, ki so ga dolžili, da je sovražnik Italijanov.

Trinkovo srce je utripalo tako za Italijo kot za njegove rojake iz pozabljene zemlje Beneške Slovenije.

Njegov uravnovešen razum, njegova premočrtna vest, ki ni klonila ne na desno ne na levo, vzbujajo spoštovanje in čast.«

Redovnica prof. Miazzo z žalostjo ugotavlja, da Trinkove pesmi razen kritike v »Ljubljanskem zvonu« in »Dom in svetu« niso povzročile drugih odmevov. Zato so ji bile pri njeni disertaciji skoraj edini pripomoček pesmi same. Poglabila se je vanje in se tako približala Trinku, da nam je podala živo sliko umetnika, ki stoji pred nami kot izklesana osebnost. Od verza do verza je premišljevala njegove misli in poslušala utrip njegovega srca. Zato je o tej majhni knjižici »Poezij« napisala 213 tipkanih strani, delo, ki bi bilo vredno prevoda.

Redovnica Miazzo pravi:

»Ivan Trinko se nam v svoji preprosti umetnosti predstavlja s svojo sproščeno jasnostjo brez prikrievanja in krivulj: njegova čustva so naša čustva, razne njegove spre-

membe so naše spremembe in tudi pri opisovanju lastne notranjosti je imel en sam namen: v duše svojih bravcev je hotel vsaditi čut najbolj velikodušnega razumevanja in bratstva.«

Redovnica Miazzo piše dalje:

»Trpljenje je vzmet, ki ustvarja življenje, najvišji dar, ki nam ga daje Bog; življenje vir veselja in žalosti, življenje, prvi in bistveni vzrok kozmičnega reda, vsled česa vse nastaja, raste in se spreminja.«

»Trpljenje in veselje, dva mogočna tečaja, ki vzajemno nastajata in se spopolnjevata, urejajeta naš obstoj. A v tem čudovitem kraljestvu nismo sami. Okrog nas živijo in se gibljejo še druga bitja, ki imajo svojo izrazito osebnost, v kateri živi popoln osebni svet. Navidezno v skladnem razumevanju.

Človeška družba se nujno razvija v neprestani borbi, ker vsak posameznik hoče nadkriljevati dru-

ge, se hoče uveljaviti in v tem medsebojnem trenju je trpljenje neizogibno. Pravi človek je le tisti, ki v borbi in samouveljavljanju ne rani pravic svojega bližnjega.

Iz borbe in medsebojnega trenja nastaja trpljenje. Trpljenje in veselje pa ni za vse enako. Odvisno je od občutljivosti. Tako n. pr. brezbrizni trpi, a je njegovo trpljenje le površno, podobno kratki, močni plohi, ki trenutno vznemiri a ne prode v globino.

Optimist trpi, a njegovo trpljenje, pa naj bo še tako hudo, vedno oživljajo ideali, jasni prividi, ki odvrtačo dušo od bolečine. Trpljenje pesimista končno premaga vse po količini in trajanju.

Imamo pa še intimno, skrito trpljenje, ki izvira iz zavesti slabotne človeške narave. In končno je še trpljenje, ki je bolj velikodušno, vzvišeno in ga občutijo le veliki duhovi, to trpljenje za bolečine in bedo svojega bližnjega.«

Iz Rezjanske doline

CESTA V LIŠČECA ZAPRTA

Zaradi dežja, ki je padal neprestano več dni, se je podrl zid ob cesti, ki vodi od električne centrale proti Liščecam in zato se ne more vršiti do nadaljnega nobeden promet. Na lice mesta sta prišla dva funkcionarja od »Genio Civile« (Tehnični urad) in od ENEL (Ente Nazionale Eletticità — Zavod, ki upravlja podržavljeno električno energijo), da sta ogledala škodo.

Prebivalci Liščec so sedaj odrezani od sveta, saj ne more do njih po cesti nobeno prometno vozilo. Sedaj hodijo v Ravenco, kjer je sedež komun, in v druge vasi, kjer imajo svoje opravke, preko strmih gora po stezicah in zato komaj pričakujejo, da bodo zopet cesto podprli z dobrim kamenitim zidom.

Osojane

Pretekli teden je prišel v Osojane videmski nadškof Zaffonato, da je blagoslovil novi oltar, katerega je daroval domačin Anton Siega, ki stanuje v Trbižu, kjer ima svojo trgovino. Ta je tudi v preteklosti dosti prispeval tako v materialu kot v denarju za gradnjo cerkve.

Iz Nadiške doline

«Ente di economia montana» je dau komunom Sovodnje, Srednje, Sv. Lenart, Grmek in Brdo povračilo u meri 80% na kontribute, ki jih morajo dati komuni tisti usta-

novi kot plačilo za stroške, ki so jih imele komunske administracije za konkurs, ko so morle narditi nekaj del.

NESREČE. U špitau so morli pejat 19 ljetnega Jožefa Rutarja, zaki se je par djelu u gozdu močno usjeku s sekiro u desno koljeno. Ozdravu bo u dveh tjdnih. Ponesrečiu se je tud 62 ljetni Rodolfo Trusgnach, ki je padu an se močno udaru u glavo.

Podbonesec

PUOJSKA POT U OBALO

Regionalni inšpektorat za gozdarstvo (Ispettorato Regionale delle Foreste) iz Padove je sporočilo, da bo dau še tekem tega ljeta na dispozicion potrjeban denar za gradnjo puojske poti, ki bo vezala Obalo s Podbonescem. Istočasno pa je tud pooblastiu komun, da parpravi tozadeuno tehnično dokumentacijo. Ljudje se troštajo, da ni tuò predvotacionska obeča, kar se tjem takuò ubogih krajih na žalost takuò pogostoma dogaja.

Krnahta

Prejšnjo nedeljo te bò tu Krnahti usè živo, saj so paršli u to zakotno anu zapuščeno vas še judje iz drugih komunov, kot bi bá dna velika fješta. U Sluokatu so zajeli nou vjer vode za rinfocat stari akvedot »Cornappo«, ki daje pitno vodo štirim komunom u Furaniji. Ob tej okažjoni so paršli tud eskspontni konzorcija »Acquedotto del Cornappo« iz Taržizma, raprežentanti našega komun a nu autoritadi iz Vidma anu Cente.

STANKA VILHAR

Sence pod Matajurjem

(ODLOMEK)

VI.

Se pred mrakom so že bili na Osredku. Martinac se je s Cenetom za grablje takoj pogodil, saj jih je bilo v čumnati kar celo skladanico. Brežani pa, ki so se za dolginom potegnili k Černejevim, so se usidrili ob ognjišču. Njim se zdaj ni nikamor mudilo. Martinac pa se je tako raznel, da ni videl ne slišal drugih kot Tonko. Osredkarjev se je bilo nabiralo ob murvi na borjaku vedno več in srdito so pogledovali skozi vrata v hišo, kjer so se šopirili Brežani. Pogledi Osredkarjev pa jim niso šli prav nič v kosti in delali so se, kakor da bi ne videli, kaj se dogaja zunaj. To pa je Osredkarje še bolj razkačilo. Dobro so vedeli, da Martinac ni prišel zaradi grabelj. Ponje bi

lahko poslal vsakega otročaja. Brežani nikakor niso hoteli domov, čeprav se je že nečilo. Tcnac se je prestoval, kot bi stal na trnih. Videl je dolgina, kako izzivalno si popravlja klobuk, ga potiska na stran in zopet rine na vrat. Začutil je, da se boji za Tonko, kot bi ji pretilo nekaj hudega. Ni imel več miru in začel je fantom dopovedovati, da trpi zdaj njihova čast, ker jim Brežani pred nosom jemljejo dekleta. Prikrival je, da je sam tista čast, da hoče imeti Tonko zase. V hiši so poskušali nekaj zapeti in s tem drezati v žerjavico.

»Hej, fantje! Tega ne bomo trpeli.« je kliknil Tonac in pred njimi zrasel za dobro ped. »Naj si zapomnijo, da se je treba najprej pomeniti z domačini in šele po-

tem, če ti nimajo nič proti, lahko pridejo v vas.«

Medtem se je bila naredila trda noč. Osredkarji so se utrdili na klancu in čakali na pritepence. Od vaških dimnikov je prihajal duh po polenti in fante dražil k jedi. Kdo med njimi ni bil jedež? Burjak, shod na pragu zime, je prinašal voljši tek! Živčno so hodili po klancu in prisluškovali, kdaj se bo Brežanom zljubilo oditi. A fantje iz hiše niso kazali nobene sile. Končno jih je minilo potrpljenje; začeli so tekati okoli Černejeve hiše in pozivati na boj.

»Vsekajmo! Le pridite ven, mrhe! Vam bomo že pokazali.«

V noč je odmevalo, kot bi se bil tamkaj zbral bataljon vojakov. V hiši je v hipu vse utihnilo. Brežani so pogasili ogenj na ognjišču in utrnili petrolejko, da bi se v temi laže izmuznili iz hiše. Kjer so poprej bahavo kričali, je nastala smrtna tišina.

»Korajža vam leze hlače, kaj, Brežani?« je zagrmel Tonac z borjača.

Nihče ni odgovoril.

»Kaj se stiskate ženskam pod kikle, ven, ven, če inate pogum, da se malo pomenimo!«

»Le čemu bi hodili ven? Nam se ne mudi, saj smo v hiši in z vami se nimamo kaj pogovarjati.«

»Seveda ne. Pogovarjali se bomo danes mi in ne vi. Kaj se prihajate ženit, mlečneži?!«

»Kaj, mlečneži? Saj smo se upali priti v hišo!«

Tonac je bil gorak in govoril je kot špjeterski župan. Zdelo se mu je, da bi zdaj, če bi bilo potrebno, stopil pred samega cesarja.

»Kaj iščete tu? Poberite se.«

Brežani so se sicer izmuznili iz hiše, toda na klancu se je vsula nanje toča rakelj in kamenja. Nič niso slišali, kaj so Osredkarji kričali za njimi. Tekli so, kolikor so jih nesle noge, in kamenje jih je zadevalo pod nogami in jih tolklo po hrbtih. Ustavili so se šele pod klancem. Posedli so ob stezi in se oddihovali, čakali, da se jim pete ohladijo, in vmes preklinjali.

»Plačali jim bomo vsak kamen,

da bodo vedeli kdo smo mi!« jih je svečano rotill dolgi Martinac. Zdjaci so se fantje spomnili, da jih je prav on spravil v kašo. Jeza jim je zavrela in složno so mu jih naložili.

»Ti si kriv, čamapr! Če bi se močevali z njimi, bi bilo nekaj, tako pa bo vsa fara zvedela, da smo jo klavno popihali, in tudi norce bodo brili iz nas.«

Ta je imel pobita kolena, drugi dlani, bunk pa ni manjkalo nobenemu. Martinac se je splazil domov s stisnjenimi zobmi. Udarci, sramota, vse ga je bolelo, najbolj pa spoznanje, da ga Tonka ni marala.

Tonka je stala pred vilo Scherberjevih in malce v strahu pozvonila. Dolgo ni bilo nikogar. Slednjič so se vrata odprla in na pragu se je pokazala gospa.

»No, no, si se vrnila? Kar pogrešala sem te. Dela se je nabralo dovolj in morala boš pohiteti, da spraviš hišo v red.«

(Se nadaljuje)

VELIK PADEC PREBIVALSTVA V JEZIKOVNO MEŠANIH KOMUNIH

Statistike rezidentnega prebivalstva v ljudskih štetjih od leta 1911 pa do leta 1961

V zadnji številki smo prikazali padec prebivalstva v jezikovno čisto slovenskih komunih, danes pa prinašamo uradne podatke iz jezikovno mešanih komunov, kjer se je tudi zabeležil velik padec prebivalstva v zadnjih 50 letih, posebno v Gorjanih (Montenars). Pri teh podatkih je treba upoštevati, da so med štetjem 1951 in 1961 nastale nekatere spremembe: vas Breg, ki je pri prejšnjem štetju pripadala h komunu Gorjani, je bila leta 1961 že preključena h komunu Brdo v Terski dolini in je zaradi tega seveda prebivalstvo tega komun narastlo za 62 enot. Isto velja tudi za komun Fojda, ki je v tem času pridobil slovensko vas Podvrata, ki je prej spadala h komunu Ahten in štela 137 prebivalcev.

Naj pojasnimo še, da je bil komun Gorjani pri ljudskih štetjih 1931 in 1936 štet h komunu Rtinj, ker so ga leta 1929 ukinili in je postal zopet samostojen komun šele leta 1946.

Računati je treba tudi, da se je v zadnjih desetih letih emigracija znatno povečala in da podatki iz ljudskega štetja iz leta 1961 ne drže stoddostno, kajti nešteto ljudi je odšlo za stalno v inozemstvo ali v notranjost

Italije, a so obdržali rezidenco v domačem komunu. Nešteto hribovskih pasivnih komunov, posebno v Furlaniji, so imeli vso korist prikazati čim večje število rezidentnega prebivalstva, kajti prav na podlagi rezidentnega prebivalstva daje država hribovskim komunom razne prispevke, kot na primer prispevek prometnega davka (Imposta Generale sull'Entrata). Podatki iz leta 1961 niso še uradni prav zaradi tega, ker se dosti komunov ni držalo navodil, ki so jih dali centralni statistični uradi in so morali napraviti nov pregled. Kot smo že pisali v preteklosti, so prišli v večino hribovskih komunov razni inšpektorji, da so uvedli kontrole.

Tu spodaj objavljamo razpredelnico ljudskih štetjih jezikovno mešanih komunov, pozneje bomo pa prinesli podatke, ki se nanašajo samo na slovenske vasi teh komunov, seveda v kolikor bomo prišli do teh podatkov, kajti, kot smo že povedali, so pri vsakemu štetju kake spremembe nastale zaradi administrativnih razdelitev s strani raznih komunov raznih frakcij (frazioni di censimento).

OBCINE (Comuni)	Popisi prebivalstva						Razlika
	1911	1921	1931	1936	1951	1961	
Rtinj (Artegna)	4.271	4.551	5.751	4.985	4.044	3.701	- 570
Ahten (Attimis)	4.227	4.327	4.000	3.373	3.133	2.911	-1.316
Fojda (Faedis)	5.080	5.409	4.929	4.471	4.703	4.100	- 980
Gorjani (Montenars)	2.122	2.356	—	—	1.465	1.065	-1.057
Neme (Nimis)	6.250	6.165	4.869	4.405	4.398	3.599	-2.651
Praprotno (Prepotto)	2.238	2.316	2.142	2.041	2.036	1.536	- 702
Čenta (Tarcento)	13.381	13.814	12.061	10.435	11.687	10.115	-3.266
Tavorjana (Torreano)	3.505	3.607	3.357	3.234	3.404	2.918	- 587
Čedad (Cividalde)	10.031	11.622	11.446	10.424	11.445	10.799	+ 768
Skupno	51.105	54.167	48.555	43.368	46.315	40.744	-10.361

1) Komun Gorjani (Montenars) je izgubil v petdesetih letih polovico prebivalstva. V občini sta slovenski frakciji Sv. Magdalena in Flejban prav tako prišli ob 50% svojih ljudi.

2) V drugi svetovni vojni sta

izgubili precej prebivalstva občini Rtinj in Ahten.

3) Komun Ahten, Neme, Praprotno, Čenta so izgubile povprečno v 50 letih četrtino prebivalstva. V Komun Ahten so velike slovenske frakcije Malina,

Porčinj, Subid in deloma Rekluz, ki so tudi izgubile prav tako velik del ljudi.

4. Komun Praprotno s svojimi številnimi slovenskimi frakcijami je izgubil tretjino prebivalstva, tako da postaja dolina Idrijce v svojem srednjem in gornjem teku čedalje bolj prazna.

5. Od vseh mestnih centrov izgublja Čenta najbolj hitro svoje prebivalstvo, a Čedad se drži stacionarno, ne izgublja prebivalstva a tudi ne raste.

6. Značilen je porast prebivalstva te cone po prvi vojni z vrnitvijo emigrantov, padec pod fašizmom in naglo padanje od 1951 naprej.

Iz Terske doline

Prejšnji teden smo zgubili kar dva moža iz našega komun: 56 ljetnega Bepota Buttolo iz Tera anu 63 ljetnega Zefa Negro iz Zavrha.

Bepo Buttolo u e umar tu oštariji Terezine Cullino, zaki te mu ejtu vršlo slabo. Mjedih e konstatu, ke u e umar zavoj sarčne paralize. Zef Negro u e pa obupu nad življenjem anu se objesu u suojem solarju.

Smart obeh ne zlo pretresla uso Tersko dolino, saj sta bla obadua onešta anu djelauna moža. Njih ricordo u če reštati simpri žiu med nami.

Brdo v Terski dolini

To more beti, ke hčeram Terske doline ne bo konventalo več hoditi po svjetu za dejklo ali djelat u eštéro. To nje dougo od tega, de je dna fabrika impermeabiljeu iz Vidma odprla u Brdu, u lokalih nad koperativo, laboratorij.

Zaenkrat djela tle nih 20 hčeri, use mlade ad 15 do 20 ljet, zaki no se muorajo še naučit mištir. Anjelè no šivajo koj barete anu pasove za impermeabilje, potèm bojo djelale pa še druga djela, kar no se bojo naučile. To se kapiša, ke paja na nje tekaj velika, provizorično no lovijo pajo kot no jo imajo «aprendiste» drugje, tuò to e oku 15 do 18.000 lir na mjesac. Ljepo to bi tjelo beti, ke bi šle tle djelat usaj za nekaj ljet usè naše hčere, zaki itako bi se naučile šivat anu fabrika bo sigurno povečala anu potèm dala cjelo pajo kot no jo lovijo kvalificirane djelouke.

Merit za to iniciativo na gre predvsem domačemu ospuodu Zannierju, ki no mu stoji zarjes par sarcu deštín hčeri. Kaj te se jih je izgubilo po svjetu anu kaj souzá so prelile naše uboge matere, zaki njih hčere no ne nenčej pišejo kje so, zaki to jih je špot povjedati na kake poti so zabredle.

Zavrh

SISTEMACIJA NAJBUI ZAPUŠČENIH CJEST

Ljudje iz gorskih vasi komun Neme (Nimis) kar vjervati ne morejo, ke so na komunskem konseju diskutirali o sistemaciji cjest na Vizontu, u Krnici anu Črneji, zaki so najbui zapuščene anu se žej skuažej ne da uoziti po njih. No pravijo še, ke no

Zvjedli smo, de imajo namjen še ljetos asfaltirat cjesto, ki veže dolino z usemi vasmí, ki leže pod Kolovratom. Na to vižo bi imjele asfaltirano cjesto Peternel, Rukin, Trinkin, Gorenja an Dolenja Dreka, Kras (kjer je sedež komun) an Trušnje. Tisto djelo bo sevjeda koštalo dosti, a potlè za dougo časa ne bo potrijebno strojit te cjeste an se bo paršparalo par uzdarževanju. Te vasi bojo tud dosti pardobile, zaki se bo lahko razviu turizem. Razgled iz Kolovrata na furlansko ravnino je rjes ljep an tud zrak an voda sta tle dobra. Use zgleda, de bojo postrojil tud tisto cjesto, ki peje čez konfin an gre po grebenu Kolovrata na jugoslovanskem teritoriju. Takuò se bo moglo skuoz naše vasi iti

na Ravne, Livek an Kobarid al pa na drugi kraj čez Kambreško, u Brda an Soško dolino do Gorice.

SMRTNA KOSA. Pretekli tje dan smo pokopali Antona Rutarja iz Dreke, ki je umru u starosti 83 ljet. K zadnjemu počitku ga je spremila cjela vas, saj je biu po svojem dobrem srcu poznan ne samo u Dreki, ampak po usej okuolici. Zlahti nepozabnega rankega izrekamo naše sozalje.

Umrla je tud Matilda Vogrič, doma iz Grmek. Smart jo je ugrabila iz naše srede še u najbuijših ljetih, saj je bla stara komaj nekaj več kot 50 ljet. Ohranil jo bomo u trajnem spominu.

U HLODIČU SE JE PODRLA HIŠA

Njekšne noči prejšnjega tje dana se je zbudila usa vas, zaki se je podrla hiša bečarja Alfonsa Marcuzzija. Na srečo ni nobedan stau u njej, zaki Marcuzzi je že prejšnji dan slutil, de se bo hiša podrla an je u pravem cajtu šu drugim stat. Ob hiši teče namreč hudournik Rijeka, ki je počasi ljeta an ljeta izpodjedal fondamente. Ze lanko ljeto, kar je Rijeka prestopila brjegove, je ostala hiša zlo poškodovana. De bi jo rešil, bi muorli premaknit potok, kar je pa u tjem kraju kuaž nemogoče. Takrat se je podru že en kos hiše an zatuò se je parčakovalo, de bo u kratkem do kraja razjedla fundamente an ruševine, kar se je tud zgodilo.

Grozen požar na trbiškem trgu

Od devetdeset stojnic 48 uničenih ali močno poškodovanih - Škoda znaša okoli 200 milijonov lir - Odprta nabiralna akcija

Dne 19. aprila je izbruhnil okoli 20. ure na trbiškem trgu grozen požar, ki se je razvil med stojnicami, kjer prodajajo obutev, perilo in drugo blago. V nekaj minutah so visoki plameni zajeli kar 48 stojnic in jih 26 do tal uničili. Kako je prišlo do požara, še ni znano. Nekateri menijo, da je kdo zanetil, kajti tud pred šestimi meseci je prav na tem mestu gorelo in so prodajalci trpeli precej škode, drugi pa so mnenja, da je prišlo do kratkega stika. Na vsak način bodo morale dognati pravi vzrok kompetentne oblasti.

Na kraj požara so se takoj podali domači gasilci, katerim so se pridružili še številni prostovolci. Ker jim ni takoj uspelo zadušiti ognja in ker so plameni zajemali vedno večjo površino, so klicali na pomoč še gasilce iz Podkloštra na Koroškem (prva vas na avstrijski strani), iz Rablja Zabnic in Tolmeča v Karniji. Gasili so skoraj do jutra.

V Dolenjem Trbižu, kjer je 90 stanovanj; tu prodajajo najrazličnejše blago, od rute do pisanege slamnika, cokel in volne odeje, kar je seveda prava vaba za turiste, ki prihajajo semkaj v velikem številu iz sednje Slovenije in Koroške. Med temi kramarji je največ Režijanov in ljudi iz Južne Italije, ki so enkrat hodili okoli s krošnjo, ko so si pa nekoliko opomogli in je to zahteval tudi čas, so postavili na trgu stant in tu prodajajo

na odprtem celo leto. Tisti, ki jim je ogenj uničil stojnico, so prišli ob vse premoženje. Večina je prav te dni bogato založila stojnice z novim blagom, kajti prišla je pomlad, ki vabi ljudi na izlete in ob takšni priliki si vsakdo rad kupi tud kaj novega. Da bi prišli na pomoč tako težko prizadetim ljudem, so takoj odprli nabiralno akcijo. Prvi se je odzval videmski prefekt dr. Sandrelli, ki je poslal milijon lir.

Ahten

PROGRAM JAVNIH DJEL

Na zadnjem zasedanju komunškega konsilija so diskutiral o cje li vrsti zlo važnih puntov dnevnega reda an o veliki krizi, ki je zajela naš komun, zaki ta je ubog, staltalna posojila an kontributi so potakuò majhni, de se z njimi ne more dosti realizirati. Na konseju so zaenkrat sprejel prožet za asfaltiranje cjest u vaseh Ahten, Malina an Subid, kar bo koštalo okuol 25 milijonov lir. Stato bo dal za tista djela 5 procent kontributa, za kri tje ostalih stroškov bo pa muorlo komun uzet posojilo. Sprejel so tud prožet električenapeljave v Subidu, Kancelirje in Pikol. Stato bo za tisto djelo dau 60 procent. Sadá so delno sistemiral vodovod u Salarni drih, na postrojila pa še čakajo Rekluz an Subid, ki tarpijo use tje to pomanjkanje vdde, zaki tud njeso več dobri. Deliberano je blud tud, de bojo zgradil u Subidu an Porčinju nou britof

SPOMNITE SE 10. MAJA

Volite vsi in volite dobro

NAŠIM LJUDEM
NAŠIM EMIGRANTOM

Ob tem težko pričakovnem in prijetnem prazniku, ki je tako blizu srca vsakega delavca, pozdravlja »MATAJUR« pristrčno in iskreno vse naše ljudi Furlanske Slovenije, doline Režije in Kanalske doline ter vse tiste naše, ki žive v drugih predelih ozemlja pokrajine.

V prazničnem ozračju prvega maja — in istočasno obveznem za tiste, ki se pote, ki se žrtvujejo, ki se borijo in upajo — »MATAJUR« pozdravlja in bratsko objema vse tiste, in teh je mnogo, ki so daleč od svoje rodne zemlje, kjer so pustili najslajšo ljubezen in svoje najdražje in najlepše spomine, in so si morali iti na tuje služiti kruha, kakor tudi one, ki v teh dneh prihajajo domov, ker so izkoristili nekatere olajšave, ki so bile dane ob priliki volitev.

Ob tej priliki »MATAJUR« tudi spominja vse slovensko govoreče volivce videmske pokrajine, moške in ženske, da se bodo vršile volitve za deželo Furlanija - Julijska Benečija dne 10. in 11. maja in da gre za velik, ugoden in morda odločilen dogodek za bodočo usodo slovenske skupnosti videmske pokrajine.

Zato naj volijo vsi in naj volijo dobro in naj tudi ne pozabijo, da bodo mogli samo domači zaupljivi možje, ki so zvesti idealom naših velikih in častitljivih prednikov, rešiti s polnim zadoščenjem stoletni ekonomski, socialni, etnični in jezikovni problem naše skupnosti.